

Aneta Urbaniak

Najczęstsze błędy językowe uczniów klasy szóstej Szkoły Podstawowej w Tuliszkowie

---

Językoznawstwo : współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze 3,
59-64

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Aneta Urbaniak

Najczęstsze błędy językowe szóstoklasistów

Klasa VI zajmuje szczególne miejsce w edukacji polonistycznej – w zasadzie kończy etap systematycznej nauki o języku ojczystym i jego poprawnym użyciu. Tekst ten ma być próbą zdecydowanego postawienia pytania o poziom kompetencji językowej szóstoklasistów.

W niniejszym artykule przedstawię wyniki analizy 60 uczniowskich wypracowań klasowych, spróbuję dokonać klasyfikacji popełnionych błędów językowych oraz zbadać przyczyny ich powstawania. Analizując prace klasowe szóstoklasistów pod kątem językowym, należy zwrócić uwagę na:

1. poprawność i sprawność językową;
2. kulturę wypowiedzi pisemnej (dbanie o estetykę słowa, bogaty zasób słownictwa);
3. zachowanie norm stylistycznych, gramatycznych, ortograficznych i interpunkcyjnych w tworzonym tekście;
4. prawidłową składnię;
5. budowanie spójnego i logicznego komunikatu;
6. wybór właściwych struktur językowych ze względu na funkcję i temat pracy.

Czym jest błąd językowy?

Pojęcie błędu językowego jest dość szerokim zagadnieniem. Większość językoznawców wyjaśnia ten termin jako nieświadome odstępstwo od obowiązującej w danym momencie normy językowej. Opierając się na stanowisku Zenona Klemensiewicza, możemy wnioskować, że

[...] błąd, to także uchybienie zwyczajowi powszechnej mowy zwanej kulturalną, nie mające oparcia i usprawiedliwienia ani w panującym współcześnie ładzie, systemie językowym, ani w jakiejś starszej lub nowszej dążności ewolucyjnej języka¹.

Stanisław Urbańczyk zauważa, że błąd powinniśmy traktować jako innowację funkcjonalnie nieuzasadnioną². Z takim pojęciem błędu zgadza się również Andrzej Markowski, dla niego jest to

[...] sposób użycia jakiegoś elementu języka, który razi jego świadomych użytkowników, gdyż pozostaje w sprzeczności z ich dotychczasowymi przyzwyczajeniami, a nie tłumaczy się funkcjonalnie³.

Niestety, we współczesnej polszczyźnie błędy językowe są zjawiskiem powszechnym. Spotykamy się z nimi w wypowiedziach dotyczących wszystkich dziedzin życia. Niepoprawnie mówi i pisze coraz więcej Polaków. Jest to poważny problem, zwłaszcza że z błędami językowymi borykają się już najmłodszy użytkownicy języka.

Klasyfikacja błędów językowych

Andrzej Markowski wyróżnia błędy zewnętrznojęzykowe i wewnętrznojęzykowe. Błędy zewnętrznojęzykowe są związane ze strukturą języka, jednak nie naruszają jego systemu. Zaliczamy do nich błędy ortograficzne i interpunkcyjne. Błędy wewnętrznojęzykowe zaburzają komunikację językową, naruszając jej reguły systemowe i stylistyczne⁴.

Językoznawca dokonuje następującej klasyfikacji błędów językowych:

1. Błędy wewnętrznojęzykowe – systemowe:
  - błędy gramatyczne
    - a) błędy fleksyjne,
    - b) błędy składniowe;
  - błędy leksykalne
    - a) błędy słownikowe (wyrazowe),
    - b) błędy frazeologiczne,
    - c) błędy słowotwórcze;
  - błędy fonetyczne.
2. Błędy wewnętrznojęzykowe – stylistyczne to **niewłaściwy dobór środków językowych w określonej wypowiedzi, niedostosowanie ich do charakteru i funkcji tej wypowiedzi.**

Nie jest łatwo dostrzec błędy w wypowiedzi innych osób, a jeszcze większą trudność sprawia nam dostrzeżenie ich we własnych wypowiedziach. Każdy błąd w większym, bądź mniejszym stopniu utrudnia nam zrozumienie wypowiedzi, zaburza jedną z funkcji językowych – skuteczne komunikowanie się. A. Markowski stwierdził, że:

¹ S. Urbańczyk (red.), *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław 1994, s. 33.

² Ibidem, s. 33.

³ A. Markowski, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa 2008, s. 55.

⁴ Ibidem, s. 55–59.

Podstawowym celem przekazów językowych jest zaspokajanie potrzeb komunikatywnych pewnej społeczności, polegających na wymianie informacji o rzeczywistości, a także na gromadzeniu i przechowywaniu tych informacji⁵.

Wystrzeżenie się i unikanie błędów językowych ściśle wiąże się z kulturą języka, którą rozumie się jako umiejętność poprawnego mówienia i pisania, zgodnego z normami językowymi i wzorcami stylistycznymi.

Na kulturę wypowiedzi językowych, stwierdził dalej. Markowski, wpływa poprawność i sprawność językowa. Poprawność językowa danego tekstu jest umiejętnością, która polega na używaniu każdego elementu języka zgodnie z przyjętymi normami językowymi, czyli takie budowanie tekstu pisanego i mówionego, by tych form nie naruszał. Sprawne komunikowanie się, dotarcie do odbiorcy, wywołanie u niego zamierzonego celu, jaki założył sobie nadawca, charakteryzuje sprawność językową⁶.

Eliminacja błędów językowych

Kształcenie sprawności językowej oznacza nastawienie się na eliminację błędów językowych, wyrabianie u uczniów nawyku dbania o estetykę słowa. Temu służą ćwiczenia w mówieniu i pisaniu. Poprzez te ćwiczenia dziecko powinno także osiąść umiejętność gromadzenia materiału, selekcji wiadomości, planowania i komponowania wypowiedzi.

Rozwój języka dzieci w wieku przedszkolnym badała Halina Zgółkowa⁷. Autorka zwraca uwagę na cechy specyficzne języka dzieci przedszkolnych. Wybrała ten etap rozwoju, gdyż dziecko potrafi się już biegle posługiwać językiem ojczystym, ale nie zostało jeszcze poddane instytucjonalnemu kształceniu w szkole. Kształtuje swój język pod wpływem najbliższych, obserwując i wzorując swój język w najbliższym środowisku.

Jest rzeczą absolutnie oczywistą, że pierwszymi osobami, z którymi dziecko nawiązuje kontakt poprzez język, są rodzice i ci wszyscy, z którymi dziecko wspólnie zamieszkuje. Od nich to dziecko słyszy pierwsze słowa, zdania i do nich też kieruje swoje pierwsze konstrukcje językowe⁸.

Równie łatwo można dostrzec wpływ środowiska (rodziny, kolegów) na język uczniów szkół podstawowych – na ich poprawność językową. Uczniowie łatwo przyswajają różne wzorce, modele wypowiedzi, a nie zawsze są to konstrukcje poprawne, zgodne z obowiązującą normą. Maria Nagajowa dostrzega omawiany problem w sposób następujący:

Przyswajanie przez dziecko określonego systemu mowy ma stały związek ze sposobem poznawania i wartościowania świata oraz odczuwania emocjonalnego, a to z kolei rzutuje na naukę szkolną⁹.

⁵ A. Markowski, op. cit., s. 9.

⁶ A. Markowski, op. cit., s. 18.

⁷ H. Zgółkowa, *Czym język za młodu nasiąknie*, Poznań 1986.

⁸ Ibidem, s. 21.

⁹ M. Nagajowa, *Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu*, Warszawa 1985, s. 35.

Zadaniem szkoły jest kształcenie umiejętności poprawnego i sprawnego komunikowania się. Język uczniów wymaga systematycznego wzbogacania i usprawniania. Swoje rozważania opieram głównie na analizie prac pisemnych. Sprawność tworzenia wypowiedzi pisemnej jest w dużym stopniu uwarunkowana efektywnością myślenia, gdyż za pomocą słów dziecko może odwzorować to, o czym myśli. Niepokojącym zjawiskiem jest stosowanie skrótów myślowych, krótkich, niestarannie zbudowanych zdań, naleciałości gwarowych, wyrazów z języka potocznego. Uczniowie nie dbają o estetykę wypowiedzi, a także nie mają odpowiedniej świadomości językowej. Analizując tekst pod kątem jego budowy, możemy ocenić sprawność myślenia danego ucznia, jego styl wypowiedzi, zasób słownictwa, znajomość składni i gramatyki. Rozważając powyższe zagadnienie, należy nawiązać do stwierdzeń Zofii Pomirskiej. Według autorki składnia wypracowania może wiele powiedzieć o uczniu, odwzorowuje jego sposób myślenia, nazywania i opisywania rzeczywistości. Dowiadujemy się, czy dziecko poprawnie wnioskuje, rozumie pojęcia i polecenia. Czy zdobytą wiedzę potrafi przetworzyć na własny język, a w konsekwencji, czy są to wypowiedzi logiczne, zrozumiałe dla odbiorcy¹⁰. Badając poprawność i sprawność językową, można zauważyć, że większość prac uczniowskich charakteryzuje ogólnikowość. Uczniowie opierają się na utartych schematach myślowych, frazesach, sloganach. Posługują się w swoich wypowiedziach pisemnych odmianą języka potocznego. Brak precyzji, jednoznaczności, konstrukcje eliptyczne, liczne powtórzenia, kolokwializmy dominują w wypracowaniach moich uczniów.

Jedną z przyczyn powstawania błędów językowych jest brak świadomego stosunku uczniów do tworzywa, z którego kształtuje się wypowiedź. Wyrabianie sprawności językowej wymaga szczególnej pracy nauczyciela i ucznia. Nauczyciel na lekcjach musi wprowadzać różnego typu ćwiczenia, które rozwijają sprawność wypowiedzi. Należy stosować ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne, gramatyczne, stylistyczne, kompozycyjne i redakcyjne. Celem takich ćwiczeń będzie osiągnięcie poprawności w języku mówionym i pisany. Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne uczą formułowania myśli w sposób precyzyjny, jasny, zapobiegają błędom frazeologicznym. Umiejętność konstruowania zdań kształtują ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne, dzięki nim uczeń tworzy rozbudowany komunikat, poprawny pod względem językowym. Natomiast ćwiczenia redakcyjne powinny w swoim zamierzeniu rozwijać warsztat twórczy i językowy ucznia. Uczniowie powinni zdobywać umiejętność wypowiadania się w formie poprawnych zdań, właściwego łączenia ich ze sobą i posługiwania się bardziej rozbudowanymi wypowiedziami, takimi jak opis, charakterystyka, list i opowiadanie. Celem wszystkich ćwiczeń jest opanowanie języka polskiego w stopniu umożliwiającym swobodne i poprawne wypowiadanie się w mowie i w piśmie.

Błędy językowe w pracach uczniów

Badając wypowiedzi pisemne dzieci i młodzieży, stwierdziłam, że do najczęściej popełnianych błędów językowych należą:

¹⁰ Z. Pomirska, *Czy szkoła uczy pisać?*, „Między Nami Polonistami”, nr 7, 2007, s. 6.

1. Błędy gramatyczne – naruszanie normy gramatycznej:

a) **błędy fleksyjne** – dotyczą złej odmiany wyrazu; powstają wtedy, gdy uczniowie nie potrafią odmieniać wyrazów lub robią to nieprawidłowo na przykład:

– wybór niewłaściwej postaci tematu fleksyjnego

Razem z **przyjacielami** pojechaliśmy do sadu, zamiast – Razem z **przyjaciółmi** pojechaliśmy do sadu;

– stosowanie niewłaściwych końcówek fleksyjnych

Dziewczynka długo przyglądała się **panowi**, zamiast – Dziewczynka długo przyglądała się **panu**;

– niepoprawna odmiana czasowników: umieć, rozumieć, wziąć

Chłopcy nie **umia** gotować, zamiast – Chłopcy nie **umieją** gotować.

Czas **wziąć** się do nauki, zamiast – Czas **wziąć** się do nauki;

b) **błędy składniowe** – dotyczą nieprawidłowej budowy zdań, chodzi tu o następujące kwestie:

– niepoprawny szyk wyrazów

Zenek uciekł z domu doktora, który pomagał mu [z sensu zdania wynika, że dom chciał pomóc Zenkowi];

– powtarzanie tych samych struktur zdaniowych

Chłopiec **ciężko** pracował, bo **ciężko** było utrzymać się jego rodzinie;

– naruszanie związku wyrazów w zdaniu

Pestka i Ula **pobiegła** do sklepu, zamiast – Pestka i Ula **pobiegły** do sklepu;

– błędne używanie przyimków, wyrażeń przyimkowych

Chłopiec pracował **na sadzie**, zamiast – Chłopiec pracował **w sadzie**.

2. Błędy leksykalne

a) **błędy słownikowe** – błędne użycie wyrazów w różnych kontekstach:

– nadużywanie wyrazów modnych

Arek był **liderem** grupy, zamiast – Arek był **przewodniczącym** grupy;

– niezrozumienie znaczenia danego wyrazu

Maryla nie chciała **adaptować** Ani, zamiast – Maryla nie chciała **adoptować** Ani.

– dobór niewłaściwych wyrazów bliskoznacznych

Dziewczynka **wspinała** się na trzecie piętro, zamiast – Dziewczynka **wchodziła** na trzecie piętro.

b) **błędy frazeologiczne** – używanie frazeologizmów w niewłaściwym znaczeniu lub niepoprawnej formie gramatycznej i leksykalnej:

– błąd w strukturze leksykalnej związku frazeologicznego

Chłopiec snuł **perspektywy** na przyszłość, zamiast – Chłopiec snuł **plany** na przyszłość.

c) **błędy stylistyczne** – niepoprawny dobór środków językowych, niedostosowanych do funkcji i charakteru wypowiedzi:

– mieszanie stylów, używanie języka potocznego w listach oficjalnych

Kochani Państwo, zamiast – **Szanowni Państwo**;

– używanie niewłaściwych zwrotów grzecznościowych, np.

Proszę **Cię** o pomoc, zamiast – Proszę **Panią** o pomoc.

W podsumowaniu możemy stwierdzić, że prace uczniowskie zawierają różnorodne błędy językowe. Ich klasyfikacja jest bardzo ważna, gdyż dzięki niej wiemy, jakie ćwiczenia językowe należy zaproponować naszym uczniom.

Badając poprawność językową, zauważyłam związek popełnianych błędów z nieodpowiednim opanowaniem wiadomości z gramatyki. Uczniowie, którzy otrzymali ocenę niedostateczną ze sprawdzianu z gramatyki w badanych wypracowaniach, popełniali rażące błędy składniowe. Dokonałam także podziału prac uczniów pod względem ilości popełnianych błędów:

1. Prace z największym nasileniem różnych błędów, przy czym dominują tu błędy gramatyczne. Na 60 zbadanych prac w 26 występują rażące błędy fleksyjne i składniowe.
2. Wypracowania z niewielką ilością błędów (25 prac uczniowskich). W tej grupie przeważają prace zawierające błędy fleksyjne.
3. Prace zawierające drobne usterki fleksyjne (9 wypracowań).

Uczeń, który kończy szkołę podstawową, powinien świadomie posługiwać się językiem, znać obowiązujące normy i zasady językowe, a także być świadomym użytkownikiem języka. Niestety, większość naszych uczniów ma problemy z poprawnym komunikowaniem się, dlatego tak ważne jest kształcenie sprawności i poprawności językowej.

Bibliografia

- Markowski A., *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa 2008.
- Nagajowa M., *Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu*, Warszawa 1985.
- Pomirska Z., *Czy szkoła uczy pisać?*, „Między Nami Polonistami”, nr 7, 2007.
- Porayski-Pomsta J. (red.), *Studia pragmatolingwistyczne. Czynności tworzenia i rozumienia wypowiedzi*, Warszawa 2002.
- Urbańczyk St. (red.), *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław 1994.
- Zgółkowa H., *Czym język za młodu nasiąknie*, Poznań 1986.